

Колодійчук В. А.

к.е.н., доц.,

Львівський національний аграрний університет

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДОМПЛЕКСІ АПК

Розглянуто різні тлумачення поняття логістичних витрат та представлено їх авторське визначення, що забезпечує вимоги конкретнонаукової методології наукового пізнання. Визначено поняття та межі зернопродуктового підкомплексу АПК і запропоновано загальну класифікацію логістичних витрат та особливості їх прояву у контексті предметного підходу до об'єкту дослідження. Досліджено логістичні витрати у зернопродуктовому підкомплексі АПК, пов'язані із виробництвом зерна, його зберіганням, реалізацією, переробкою та реалізацією продукції зернопереробки кінцевим споживачам.

Ключові слова: логістичні витрати, зерно, зернопродуктовий підкомплекс АПК, система, ефективність.

Постановка проблеми. Завдання ефективного функціонування логістичної системи у зернопродуктовому підкомплексі АПК полягає у зменшенні частки логістичних витрат у вартості матеріального (зернового) потоку. Якщо логістична складова у вартості зерна у Європейських країнах складає 12-14%, а в США – 9%, то в Україні цей показник біля 35% [1]. Представлені співвідношення фокусують увагу на реальному і потенційно можливому стані розвитку логістичної системи та актуалізують розробку «дорожньої карти» для подальшого ефективного логістичного забезпечення зернопродуктового підкомплексу АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективності розвитку зерновиробництва присвятили свої дослідження В. І. Бойко, П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Л. М. Худолій, О. М. Шпичак та ін. Однак ці дослідження стосуються переважно виробництва зерна, а праці Є. В. Крикавського, О. А. Окландера, А. М. Гаджинського, Ю. В. Пономарьової, В. І. Сергеева, А. М. Гаджинського є фундаментальними роботами у питаннях ідентифікації і обліку логістичних витрат. Наприклад, Є. В. Крикавський у [2, с. 224] визначає місце логістичних витрат у системі бухгалтерського обліку, а також їх структурує і групує. Саме це створює відповідний базис для ідентифікації і управління логістичними витратами. Однак проблемним питанням залишається ідентифікація логістичних витрат у АПК в цілому та зернопродуктовому підкомплексі АПК, зокрема. І

проблема полягає в складності структурно-функціональних зв'язків у логістиці зернопотоків, що інтегрує значну кількість елементів у логістичні ланцюги.

Формування цілей статті. Ринковий підхід до економіки базується на постулаті про безмежність людських потреб при обмежених ресурсах. Розгляд ефективності системи через співвідношення «витрати – випуск» вимагає з'ясування економічної суті витрат та інструментарію управління ними як у загальнонауковому, так і в прикладному аспекті.

Таким чином, завданням даної статті є ідентифікація витрат на функціонування логістичної системи у зернопродуктовому підкомплексі АПК з метою їх оцінки та розробки заходів щодо їх ефективного управління.

Виклад основного матеріалу. Термінологічна різноманітність тлумачень логістичних витрат спричинила потребу у з'ясуванні їх змісту і формулюванні нашого бачення даної складової ефективності.

М. А. Окландер визначає, що логістичні витрати пов'язані з рухом та зберіганням товарно-матеріальних цінностей від первинного джерела до кінцевого споживача [3, с. 211]. Він зазначає, що це сума витрат, величина яких змінюється як у прямій, так і зворотно-пропорційній залежності від розміру поставок. Це витрати, які змінюються в прямо пропорційній залежності від розміру поставок – витрати зберігання і втрати прибутку внаслідок втрачених можливостей, пов'язаних зі створенням і зберіганням запасів; це витрати, які змінюються в обернено-пропорційній залежності від розміру поставок, – транспортно-заготівельні витрати [3, с. 215].

Більш лаконічне визначення наводить А. М. Гаджинський [4], визначаючи логістичні витрати як витрати на виконання логістичних операцій.

Часткову деталізацію логістичних витрат спостерігаємо у визначенні Н. К. Моїсеєвої [5], яка представляє їх як грошове вираження використаної робочої сили, засобів і предметів праці, фінансові витрати і різні негативні наслідки форс-мажорних подій, які обумовлені просуванням матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, товарів) на підприємстві та між підприємствами, а також підтримання запасів. Подібне визначення представляє Ч. Сковронек [6], вказуючи, що логістичні витрати – це виражене у грошах споживання живої праці, засобів і предметів праці, фінансові витрати, а також інші від'ємні наслідки надзвичайних подій, які викликані переміщенням матеріальних благ (сировини, матеріалів, виробів) у підприємстві і між підприємствами, а також утриманням запасів.

О. М. Сумець [7] під логістичними витратами розуміє зменшення економічних вигід у вигляді вибуття матеріальних, фінансових, трудових та інформаційних ресурсів, що забезпечують просування матеріальних активів у межах логістичної системи або ланцюга постачань. На логістичних витратах, як складової повних витрат підприємства, наголошує

В. С. Крикавський [8], при цьому додаючи, що вартість об'єктів логістичної інфраструктури можна трактувати як інвестиції.

Ознайомившись із трактуваннями логістичних витрат різними авторами, а також забезпечуючи вимоги конкретнонаукової методології наукового пізнання, представимо наше визначення логістичних витрат у наступному змісті: логістичні витрати – це грошовий еквівалент використання факторів виробництва у процесі утримання матеріальних запасів і переміщення матеріальних потоків від первинного джерела сировини до кінцевого споживача готової продукції через функціональні сфери логістики у розрізі конкретних операцій. До логістичних витрат також включаємо витрати на функціонування у логістичних системах забезпечувальних інформаційних, фінансових та сервісних потоків.

Значна різноманітність підходів до класифікаційних ознак і відповідно класифікації логістичних витрат спостерігається у навчально-методичній, науковій та довідковій літературі вітчизняного та закордонного видавництва. Ми не вбачаємо необхідності детального аналізу всіх підходів до класифікації витрат, оскільки нас цікавлять прикладні аспекти класифікації з метою забезпечення ідентифікації логістичних витрат у зернопродуктовому підкомплексі АПК на основі існуючих форм статистичної, бухгалтерської та іншої звітності. При цьому зазначимо, і дослідженням [2, с. 182] це встановлено, що логістичні витрати можна трактувати «...як позатехнологічні витрати просторово-часового переміщення різних форм матеріальних потоків підприємства та витрати, пов'язані з логістичною діяльністю, а також вартість альтернативних можливостей інвестування капіталу та збитки внаслідок некорисних подій, які унеможливили заплановану роботу підприємства, спричинили пошкодження та/або повну втрату його активів».

Зернопродуктовий підкомплекс АПК – це сукупність функціонально-залежних сільськогосподарських та промислових підприємств, які забезпечують формування пропозиції зерна, її первинну обробку, зберігання, переробку на борошно, крупи, комбікорми, а також реалізацію, у тому числі на експорт, через посередню участь відповідних інфраструктурних елементів і служить джерелом сировинних ресурсів для підприємств спеціалізованих галузей з виробництва продовольчих товарів.

Для класифікації логістичних витрат у контексті предметного підходу до об'єкту дослідження (табл. 1) в основу умовно візьмемо структурно-функціональний підхід, розглянувши витрати стосовно двох складових:

1) витрати, пов'язані із створенням та утриманням структурних елементів – об'єктів (рухомого та нерухомого майна), що забезпечують переміщення матеріального потоку по логістичних ланцюгах;

2) витрати на реалізацію логістичних функцій закупівлі, виробництва, розподілу, транспортування, складування і т.д. з деталізацією на рівні логістичних операцій.

Таблиця 1

Загальна класифікація логістичних витрат у контексті предметного підходу до об'єкту дослідження (власна розробка)

Класифікаційні ознаки	Види витрат	Особливості прояву у зернопродуктовому підкомплексі АПК
За формою прояву	– явні; – латентні	В залежності від можливості відразу визначити очікувані витрати чи їх поява може бути непередбаченим наслідком логістичних операцій
За можливістю відтворення	– вичерпні; – відтворювані	Визначає здатність системи генерувати майбутні дивіденди або безповоротні витрати
За періодом здійснення витрат	– минулих періодів; – поточні витрати; – майбутніх періодів	Виступають аналітичною базою для пошуку резервів підвищення ефективності логістичної діяльності і шляхів їх задіяння у майбутньому
За відображенням витрат у системі бухгалтерського обліку	– витрати товарно-матеріальних цінностей, палива та енергії; – витрати на оплату праці; – витрати, пов'язані із нарахуваннями на заробітну плату; – амортизація оборотних активів; – податки і обов'язкові платежі; – витрати, пов'язані із страхуванням активів, відповідальності	Фактичні витрати використаних факторів виробництва, що відображені у бухгалтерських звітах
За функціональними сферами логістики	– витрати у постачанні; – витрати у виробництві; – витрати у дистрибуції; – витрати у складуванні; – витрати у транспортуванні	Структуризація витрат за логістичними ланцюгами проходження матеріального потоку
За взаємозв'язком із масштабами діяльності підприємства	– постійні; – змінні	Визначення оптимальної виробничої програми із врахуванням ефекту масового виробництва, на основі критеріального підходу до витрат на виготовлення одиниці продукції

Одним із інтегральних показників, що у зарубіжній практиці характеризує рівень логістичних витрат у мегасистемах, є їх відсоткове відношення до ВВП країни, або, якщо мова йде про нижчий рівень ієрархії системи, до обсягу продажів готової продукції підприємства (галузі). Наприклад, у США спостерігається абсолютне зростання логістичних

витрат протягом 1990 – 2006 рр. удвічі, з 659 млрд. дол. до 1305 млрд. дол., водночас відносно значення показника щодо рівня ВВП має стійку тенденцію до зниження – з 11,4% у 1990 р. до 9,9% у 2006 р. [2]. Серед структурних трендів ідентифікованих витрат протягом періоду дослідження у США зростає частка транспортних витрат, що є закономірним наслідком глобальних зрушень у світовій економіці, та знизилась частка витрат запасів за стабільно низької частки адміністративних витрат.

Проблема ідентифікації і точного вимірювання величини логістичних витрат лежить у площині їх обліку. Ми повністю погоджуємось із думкою Окландера М. А. [3] про те, що сучасна теорія і практика бухгалтерського обліку «проходять мимо» таких затрат. Немає наукових рекомендацій зі структури та методики розрахунку, немає відповідних форм звітності, що спричинює перебування логістичних витрат поза контролем керівництва підприємств. Гаджинський А. М. [3] акцентуючи увагу на необхідності удосконалення інформаційної системи бухгалтерського обліку застерігає, що не потрібно конструювати нові дані (більша їх частина вже існує в тій чи іншій формі), а потрібно щоб ці дані були класифіковані відповідно до потреб логістики.

Досить переконливим є твердження авторів [2], які аргументуючи комплексний характер логістичних витрат, відносять їх і до процесної площини, і до площини предметної. Комплексність, на думку Василевського М., Білик І., Дейнега О. «...з погляду процесного підходу означає урахування усіх витрат поточкових процесів. З предметного погляду логістичні витрати треба розглядати як зменшення активів підприємства, у зв'язку із підготуванням і реалізацією логістичних процесів» [2, с. 180].

Логістична система у зернопродуктовому підкомплексі АПК є сукупністю елементів (підсистем), що забезпечують переміщення матеріального (зернового) потоку по логістичних ланцюгах від первинного джерела сировини (поля) до кінцевих споживачів готової продукції (галузевих підприємств харчової промисловості, тваринницьких комплексів АПК тощо). Вони видозмінюють зерновий потік у процесі застосування до нього операцій у функціональних сферах елеваторної та переробної промисловості. Зерно від виробника під впливом просторових та часових параметрів проходить певні етапи на шляху до кінцевих споживачів, залучаючи при цьому значну кількість інфраструктурних елементів. Сформована лінійно впорядкована множина цих елементів, тобто учасників логістичного ланцюга, консолідує свої зусилля на досягнення кінцевого синергетичного ефекту – отримання фінансових ресурсів за реалізовану кінцеву продукцію. Ця умова розширеного відтворення виробництва для кожного елемента логістичного ланцюга є спільною метою і відповідальністю, оскільки будь-які збої у дискретності матеріальних потоків та

невідповідності їх заданим часовим і просторовим параметрам призведе до спільних втрат кожного незалежно від якості та повноти виконання ним визначених функцій.

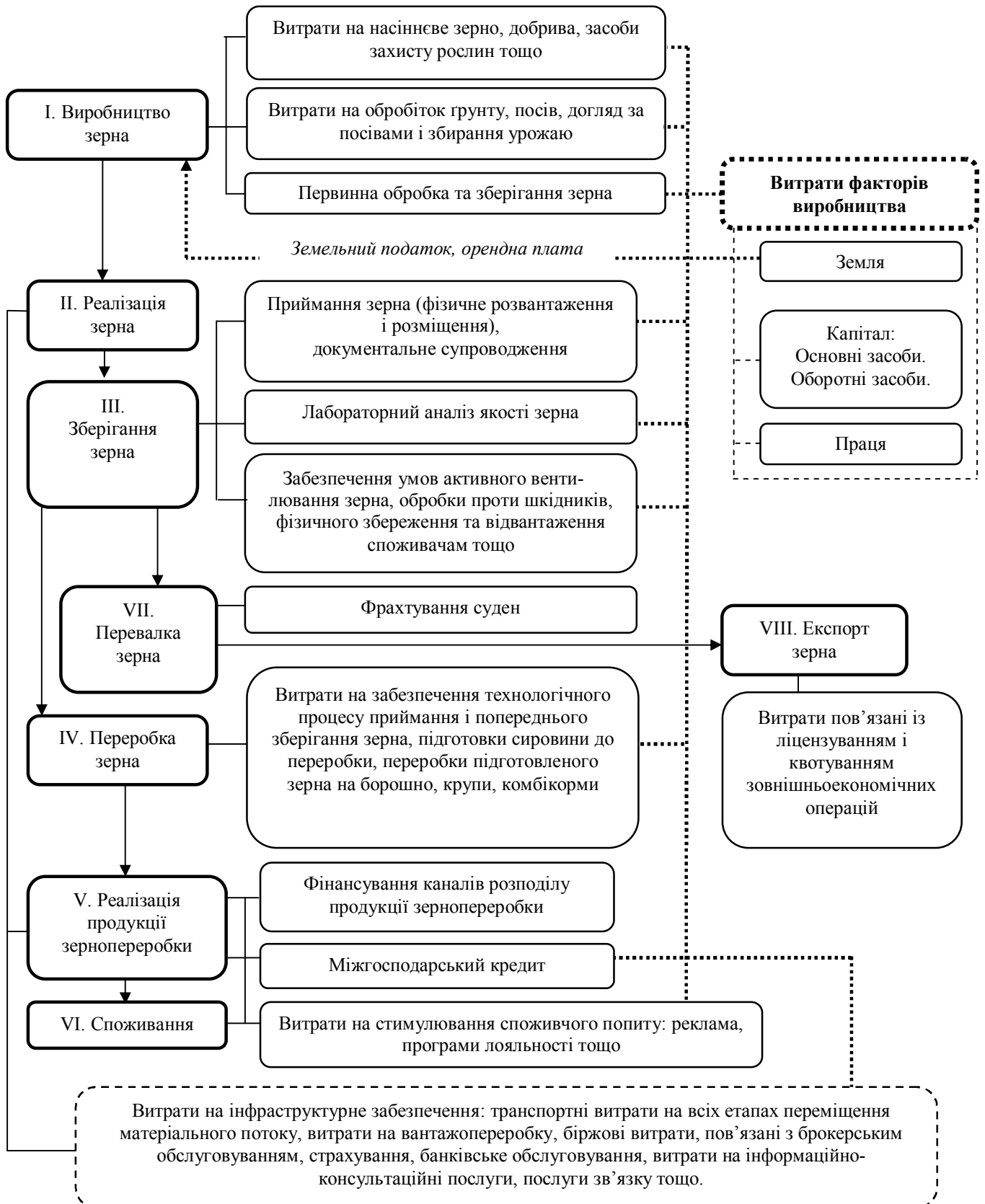

Рис. 1. Витрати на функціонування логістичної системи у зернопродуктовому підкомплексі АПК (власна розробка)

Функціональними сферами логістики у зернопродуктовому підкомплексі АПК (рисунок 1) є виробництво зерна, його реалізація зерновиробниками і відповідно закупівля переробниками, зберігання зерна з можливою перевалкою у портах для експорту, переробка зернової маси на борошно, крупи, комбікорми, реалізація переробленої продукції у відповідні сфери харчової промисловості, для яких вона є сировиною. Кожна із визначених функціональних сфер включає сформовану сукупність елементів (підприємств та організацій), що є наслідком трансформаційних процесів в економіці або новостворених підприємств для задоволення бізнес-інтересів відповідних власників.

Логістичні витрати у зернопродуктовому підкомплексі АПК, згідно із визначеною нами конфігурацією даної системи, включають витрати пов'язані із виробництвом зерна, його зберіганням, реалізацією, переробкою та реалізацією продукції зернопереробки кінцевим споживачам (рис. 1). Фактично це є витрати, що забезпечують переміщення матеріального потоку логістичними ланцюгами у досліджуваній нами галузі АПК. Від того, які етапи пройде зерновий потік від первинного джерела сировини до кінцевого споживача готової продукції, буде залежати їх сумарна величина. Логічним є висновок про те, що, скоротивши шлях, можна зменшити витрати, однак на ринку зерна географічні обмеження будуть обмежувати і фінансові результати та динаміку економічного зростання зерновиробників. Глобальний світовий ринок вимагає динаміки у формуванні пропозиції зерна, а сучасний його розвиток нівелює великі відстані між виробниками і споживачами.

Висновки. Логістичні витрати у зернопродуктовому підкомплексі АПК включають витрати, пов'язані із виробництвом зерна, його зберіганням, реалізацією, переробкою та реалізацією продукції зернопереробки кінцевим споживачам. Завдання ефективного функціонування логістичної системи полягає у зменшенні частки логістичних витрат у вартості матеріального потоку. Враховуючи значний потенціал України у виробництві зерна, пошук резервів мінімізації логістичних витрат сприятиме формуванню потужного системного ефекту для розвитку багатьох галузей національної економіки.

Список використаної літератури

1. Украина: как можно решить проблемы с транспортировкой урожая [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.ukr.net/news/ukraina_kak_mozhno_reshit_problemy_s_transportirovkoj_urozhaja-23377290-1.html
2. Економіка логістичних систем: Монографія / [Василевський М., Білик І., Дейнега О. та ін.]; за наук. ред. Є. Крикавського та С. Кубіва. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 596 с.
3. Окландер М. А. Логістика: Підручник. / М. А. Окландер – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 346 с.

4. Гаджинский А. М. Логистика: Учебник для высших и средних специальных учебных заведений / А. М. Гаджинский. – 2-е изд. – М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2000. – 375 с.
5. Моисеева Н. К. Экономическая логистика: Учебник / Н. К. Моисеева.– М.: Инфра-М. 2008. – 528 с.
6. Сковронек Ч. Логистика на предприятии / Учебно-методическое пособие/ Ч. Сковронек. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 400 с.
7. Сумець О. М. Рекомендації щодо запровадження синтетичного обліку логістичних витрат на підприємстві / О. М. Сумець // Логистика: проблемы и решения. – 2011. – № 4 (35). – С. 42-47.
8. Крикавський В. Є. Логістика. Основи теорії: Підруч. для вищ. навч. закл. / В. Є. Крикавський. – Л.: Львівська політехніка, 2005. – 683 с.

КОЛОДИЙЧУК В. А. ИДЕНТИФИКАЦИЯ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ИЗДЕРЖЕК В ЗЕРНОПРОДУКТОВОМ ПОДКОМПЛЕКСЕ АПК

Рассмотрены различные толкования понятия логистических расходов и представлено их авторское определение, что обеспечивает требования конкретнонаучной методологии научного познания. Определено понятие и границы зернопродуктового подкомплекса АПК и предложена общая классификация логистических издержек и особенности их проявления в контексте предметного подхода к объекту исследования. Исследованы логистические издержки в зернопродуктовом подкомплексе АПК, связанные с производством зерна, его хранением, реализацией, переработкой и реализацией продукции зернопереработки конечным потребителям.

Ключевые слова: логистические издержки, зерно, зернопродуктовый подкомплекс АПК, система, эффективность.

KOLODIYCHUK V. A. IDENTIFICATION OF LOGISTICS COSTS IN GRAIN PRODUCTS COMPLEX OF AIC

Different interpretation of the concept of logistics costs are presented by the author's definition, and provides requirements of specific way methodology of scientific knowledge. The concept and limits grain products subagriculture and is proposed a general classification of logistics costs and features of their manifestation in the context of the objective approach to the object of study. Logistics costs in subcomplex of grain products in AIC is studied and associated with grain production, storage, sale, processing and marketing of grain processing products to end users.

Keywords: logistics costs, subcomplex of grain production AIC, system efficiency.